

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodetskaya@ukr.net

УДК 336.226

ПОДАТКИ ЯК ФІНАНСОВИЙ
РЕГУЛЯТОР ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

ЛАВРИНЕНКО

Людмила Миколаївна
cafedra.pf@gmail.comTAXES AS FINANCIAL REGULATOR OF
ECONOMIC POLICY OF THE STATEк.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Харківський
інститут фінансів КНТЕУстудент, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

В умовах ринкової економіки податки є економічним інструментом стимулювання національної економіки в системі ринкових важелів регулювання. У статті проведено дослідження ролі регулюючої функції податків як фінансового регулятора соціально-економічних процесів.

В условиях рыночной экономики налоги являются экономическим инструментом стимулирования национальной экономики в системе рыночных рычагов регулирования. В статье проведено исследование роли регулирующей функции налогов как финансового регулятора социально-экономических процессов.

In a market economy, taxes are an economic tool for stimulating the national economy in the system of market regulatory instruments. The article examines the role of the regulatory function of taxes as a financial regulator of socio-economic processes.

Ключові слова: податки, економічна політика, податкова політика, функції податків, державне регулювання

Ключевые слова: налоги, экономическая политика, налоговая политика, функции налогов, государственное регулирование

Keywords: taxes, economic policy, tax policy, functions of taxes, state regulation

ВСТУП

У ринкових умовах господарювання істотно змінюється роль і значення державного регулювання соціально-економічних процесів. Сьогодні втручання держави в економіку розглядається на різних рівнях. На макроекономічному рівні економічна політика дає можливість уникнути негативних процесів і небажаних відхилень, які періодично змінюють циклічність економічного розвитку. На мікрорівні участь держави проявляється в регулюванні діяльності суб'єктів господарювання, визначенні цінової політики, створенні сприятливих умов для всіх ринкових агентів. Окремо розглядається регулювання соціально-економічних відносин на міжнародному рівні, оскільки останнім часом спостерігається активізація впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на національні економіки.

В умовах ринкової економіки фінансова політика держави базується на системі фінансових регуляторів. Такими фінансовими регуляторами є насамперед податки, які забезпечують вилучення і перерозподіл створеного валового внутрішнього продукту і формування централізованих фондів грошових ресурсів держави.

Заходи держави у сфері податків визначаються цілями і завданнями податкової політики, які обумовлені соціально-економічним устроєм суспільства, соціальними групами, що знаходяться при владі, стратегічними цілями, що визначають розвиток національної економіки, і міжнародними зобов'язаннями у сфері державних фінансів. В сучасних умовах функціо-

нування національних економічних систем при врахуванні таких основ як цілі, завдання та принципи податкової політики, остання стає більш гнучкою, адаптованою до змін економічного розвитку, потреб і умов забезпечення ефективної діяльності ринкових суб'єктів.

Проблеми, пов'язані із механізмом використання регулюючої функції податків, розглядались у працях вчених-економістів О. Василика, В. Вишневського, О. Данілова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, Н. Кучерявенко, П. Мельника, А. Соколовської, Д. Черніка, В. Федосова та ін.

Протягом останніх десятиліть спостерігається підвищений інтерес науковців та громадян щодо питань побудови ефективної моделі податкової системи й податкової політики. Перш за все це зумовлено тим, що розбудова податкової системи забезпечує відповідність стратегії розвитку країни, сприяє утвердженню інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

МЕТА РОБОТИ аналіз ролі податків як фінансового регулятора економічних процесів з метою підвищення ефективності їх регулюючої функції.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для вирішення поставленої у роботі мети було використано методи аналізу і синтезу, аналогії тощо. Теоретичною та методологічною основою дослідження послужили фундаментальні положення теорії оподаткування, наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених в області податкової політики, опрацьовані авторами особисто.

РЕЗУЛЬТАТИ

В сучасних умовах ринкові важелі регулювання неспроможні повною мірою забезпечити розвиток національної економіки. Тому важливого значення набуває економічна політика держави та така важлива її складова, як податкова політика. Остання впливає на співвідношення між обсягами сукупного попиту та сукупної пропозиції, обсяг національного продукту, рівень зайнятості, добробут громадян, ефективність та стабільність економіки держави.

Оподаткування є одним з економічних методів управління та забезпечення взаємозв'язку загальнодержавних інтересів із комерційними зацікавленнями підприємств та підприємств, оскільки саме за допомогою податків визначаються взаємовідносини суб'єктів господарювання із державним та місцевими бюджетами, банками, а також регулюється зовнішньоекономічна діяльність, залучення інвестицій, прибуток як фінансовий результат діяльності тощо. Слід зазначити, що оподаткування існує тільки у правовій формі тому, що: введення податку здійснює держава на підставі відповідного законодавчого акту; державний контроль за сплатою податків є завданням державної податкової служби; стягнення податкових платежів забезпечується заходами державної відповідальності. Зміст економічної форми оподаткування розкривають основні елементи структури податків: наявність суб'єкту та об'єкту оподаткування, визначеність розміру (ставки), порядку та строків сплати, податкових пільг.

Фундаментальні інструменти стимулювання національної економіки зосереджені також у податковій системі. Використання важелів податкової політики є ефективним засобом впливу на соціально-економічні процеси. Основні елементи структури податків, а також пільги, джерела їх сплати дають можливість безпосереднього впливу на доходи суб'єктів національної економіки, сукупний попит і споживання. Податки здійснюють вплив на економічні процеси через властиві їм функції.

Існуючи як атрибут держави, податки виконують певні функції: фінансову та регулюючу. Фінансова функція є об'єктивним явищем і випливає із самої природи податків – примусового вилучення державою частки доходу або вартості, за допомогою якої формуються доходи держави. Суть регулюючої функції полягає у впливі податків на різні сторони діяльності їх платників, тобто за її допомогою формуються протидії надлишковому тискові, створюються спеціальні механізми, які забезпечують баланс економічних інтересів держави, юридичних та фізичних осіб. Таким чином, податки, згідно з інституціональною теорією виступають як ефективний інститут не лише економічного розвитку, а й розподілу багатств.

Як зазначав один з «батьків» соціального ринкового господарства Л. Ерхард, система оподаткування повинна будуватися на таких принципах: забезпечувати по можливості якнайменший податковий тиск; не перешкоджати конкуренції; відповідати структурній політиці держави; забезпечувати більш справедливий розподіл доходів; поважати приватне життя

людини; виключати подвійне оподаткування; забезпечувати адекватність розміру податків обсягові державних послуг [1, с. 18-20].

Забезпечення довгострокового інноваційно-орієнтованого економічного зростання та якісної структурної перебудови національної економіки потребує зосередження навколо цього завдання усіх напрямів державної економічної політики. Відтак на даному етапі перебудова податкової політики повинна виходити насамперед з потреби максимізації регуляторної та стимулюючої функцій податків [2].

Податкова політика є інструментом, застосування якого дає можливість уряду держави призупинити спад виробництва, запобігти інфляційним процесам та небажаним змінам у споживчих та інвестиційних витратах. Нездатність владних структур проводити належним чином податкову політику може призвести до глибоких економічних потрясінь, погіршення становища національного виробника, зниження життєвого рівня населення.

Податкова політика реалізується через визначення принципів, об'єктів та суб'єктів оподаткування, ставок податків та підстав звільнення від оподаткування. З'ясовуючи взаємозв'язок податкової політики з іншими її видами в системі економічної політики держави, зазначимо, що одним із принципів податкової політики є поєднання економічної ефективності із соціальною справедливістю, що є досить складним та суперечливим процесом. Максимізація економічного ефекту призводить до обмеження принципу соціальної справедливості, і навпаки, збільшення соціального ефекту зменшує ефект економічний. Саме у цій площині знаходиться дотична між податковою і соціальною політикою держави, адже збільшення податкових ставок та розширення бази оподаткування погіршує добробут платника податків, що проявляється у зменшенні його доходу (споживанні приватних благ). Як свідчать дослідження А. Лаффера, високі ставки оподаткування знижують рівень економічної активності суб'єктів господарювання, призводять до банкрутства ряд підприємств та породжують тіньовий сектор економіки [3].

Регулююча функція, будучи похідною від фінансової, по-різному може здійснювати вплив на соціально-економічний розвиток територій. Саме тому позиції вчених щодо її застосування також відрізняються. Так, на думку Д.Рікардо "... податки складають ту частину продукту землі та праці країни, яка надходить у розпорядження уряду: вони завжди сплачуються або з капіталу, або з доходу країни ...". Він доводив, що податкове регулювання повинно заохочувати нагромадження і розширення виробництва, тому наполягав на необхідності звільнення капіталу від оподаткування і виступав проти непрямих податків як таких, що збільшують витрати виробництва, зменшують прибуток і скорочують споживання. Метою податкової політики в частині регулюючої функції повинні стати: розкріпачення сил ринку, подолання спаду виробництва, стабілізація економіки, стимулювання пріоритетних сфер діяльності і структурних перетворень [4, с. 27].

Регулююча функція на макrorівні полягає у забезпеченні економічного зростання, зайнятості, стабіль-

ності цін та ін., а на мікрорівні – у коректуванні екстерналій, перерозподілі доходів з позицій соціальної справедливості [5, с. 61].

А. Крисоватий у системі податкового регулювання розглядає методи (податкові канікули, легалізацію неоподатковуваних доходів, оптимізацію податкових ставок, міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування, бюджетно-податкове регулювання) та способи податкового регулювання (систему пільг і систему санкцій). Він зауважує, що у залежності від мети і завдань застосування методів податкового регулювання вони реалізуються за допомогою податкових пільг і податкових санкцій. Оптимальне сполучення цих підсистем забезпечує гнучкість оподаткування і у кінцевому рахунку – гнучкість податкової

політики [6, с. 254-258].

З огляду на те, що держава не може обходитися без такого соціального інституту, як система оподаткування, а податки є її атрибутом і прерогативою, то в умовах трансформаційної економіки саме вони повинні стати державним інструментом економічного впливу і важелем управління економічним розвитком.

Слід зауважити, що жодна країна не може сформувати ідеальний регуляторний потенціал податкової системи і реалізувати його на 100%, це зумовлено тим, що будь-яка система оподаткування має сильні і слабкі сторони. Умовно можна стверджувати, що сильні сторони є реалізованим потенціалом, а слабкі – прихованим або резервним (табл. 1).

Таблиця 1

Сильні і слабкі сторони системи оподаткування [4, с. 29]

Елемент системи оподаткування	Сильні сторони	Слабкі сторони
Структура податків	Оптимальне співвідношення між прямими і непрямими податками	Неоптимальне співвідношення між прямими і непрямими податками
Податкові ставки	Оптимальні податкові ставки	Занадто високі (низькі) податкові ставки
База оподаткування	Широка	Вузька
Об'єкт оподаткування	Чітко визначений, виключене подвійне оподаткування	Чітко невизначений, наявне подвійне оподаткування
Податкові пільги	Рациональна структура податкових пільг, яка приносить бажаний економічний ефект	Повна відсутність податкових пільг або нерациональна структура податкових пільг, яка завдає збитків бюджету
Адміністрування податків	Відносна дешевизна адміністрування, мінімальна кількість фактів ухилення від оподаткування	Дороге адміністрування, масові порушення податкового законодавства

Безумовно, сильні і слабкі сторони системи оподаткування, наведені у табл. 1, мають загальний характер, їх уточнення є можливим для кожної окремо взятої системи оподаткування на певний момент часу, однак загалом на їх основі можна здійснити розробку системи оцінки впливу регуляторного потенціалу податкової системи на економічний розвиток.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для ефективного використання інструментів податкового регулювання необхідно зважати не тільки на специфіку кожного виду податку, але й на стан економіки в цілому, і вже з урахуванням цих факторів прогнозувати наслідки податкової реформи. Крім того, необхідно не просто сформулювати науково обґрунтовані принципи побудови системи оподаткування, але й неухильно дотримуватись їх, адже лише за умови виконання всіх принципів, закладених в основу побудови податкової системи, вона буде ефективною і здатною виконувати покладені на неї функції. Незважаючи на те, що податки самі є економічним інструментом, процес їх застосування припускає залучення інших економічних елементів, регульованих законодавчими актами. Серед них традиційними для оподаткування є: податкові ставки; способи

оподаткування; податкові пільги; бази оподаткування.

Список використаних джерел

1. Эрхард Л. Благосостояние для всех. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 352 с.
2. Жаліло Я.А., Сменковський А.Ю. Податкова реформа в Україні в контексті стратегії економічного зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epoll&issue=2003_3-4
3. Заклекта-Берестовенко О.С. Податкова політика в системі економічної політики держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2845>
4. Атаманчук О.В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи // Економіка та держава. – 2008. – № 10. – С. 26-29.
5. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В.П. Вишневский, А.С. Веткин, Е.Н. Вишневская и др.; под общ. ред. В.П. Вишневого. – Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с.
6. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. – Тернопіль: Картбланш, 2005. – 371 с.